

Тиана Тошић Лојаница¹
 Универзитет у Крагујевцу
 Филолошко-уметнички факултет
 Тиана Тошић Лојаница

**ГРАДИЈЕНТНОСТ КАО НЕОПХОДАН ПОЈАМ У
 СИНТАКСИЧКОЈ АНАЛИЗИ²**
 (Владан Павловић. *Синтаксичка градијентност у
 енглеском језику*. Ниш: Филозофски факултет, 2017,
 176 стр.)

Монографија *Синтаксичка градијентност у енглеском језику* др Владана Павловића, члана Катедре за англистику Филозофског факултета у Нишу, представља прерађену докторску дисертацију. У њој се испитује појам *градијентност*, који упућује на то да систематизација нелингвистичких и лингвистичких категорија често није једноставна и јасно оделита, те да се не може адекватно сагледати, како сам аутор каже у предговору, у дихотомијама *јесте/није*, *припада/не припада*, већ се пре може говорити о нијансама, скалама и центру и периферији појава. Полазећи од те идеје, аутор нам у овом делу показује могућност примене градијентности на анализу реченичне конструкције *N1 V N2 to-inf. cl.* у енглеском језику, нудећи један модел анализе који отвара врата даљим истраживањима ове или неке друге језичке структуре.

Иза предговора и списка скраћеница, у књизи је очувана структура дисертације и састоји се од четири веће целине: I УВОДА (1–11 стр.), II ТЕОРИЈСКО-МЕТОДОЛОШКОГ ОКВИРА (11–99 стр.), III АНАЛИЗЕ (100–143 стр.) и IV ЗАКЉУЧКА (144–164 стр.), иза чега следе списак коришћене грађе, библиографија и сиже на енглеском језику.

У уводном делу су укратко представљени предмет и циљеви рада, као и начин на који је образован корпус од око 6.500 примера поманутих синтаксичке конструкције из електронских база енглеског језика. Полазећи од хипотезе да градијентност постоји на аналитичко-дескриптивном плану, аутор формулише теоријске циљеве, као што је представљање појма градијентности у филозофској и лингвистичкој традицији, и практичне, као што су примена датог појма на одређену конструкцију, те разрада и евалуација постојећег метода анализе. Полазећи од става да се конструкција *N1 V N2 to-inf. cl.* може интерпретирати

¹ tiana.tosic@filum.kg.ac.rs

² Рад је урађен у оквиру пројекта 178014 *Динамика структуре савременог српског језика*, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

као монотранзитивна, дитранзитивна и сложено-транзитивна, аутор применом појма градијентности жели да укаже на то да се ова трочлана подела може додатно рафинирати.

Теоријским циљевима је посвећена друга и уједно најобимнија глава која садржи преглед претходних истраживања и методологију проведене анализе и организована је тако да нас води од општег проблема категоризације до литературе која се бави специфичним питањима у вези са предметном конструкцијом. Најпре се, дакле, разматрају ставови филозофа, социолингвиста, психолога о појмовној категорији уопштено, након чега се у оквиру посебних одељака сумирају ставови релевантних лингвиста о градијентности на граматичком нивоу језичке структуре, али и аутора који се баве конструкцијом *N1 V N2 to-inf. cl.* Нарочита пажња се посвећује разграничењу термина *градијентности*, *градуелности* и *градијенција* и повезаних, али никако идентичних, појмова *прошитошћа*, *вишеструке анализе*, *серијског односа* и др. Како градирање тј. нијансирање примењује на одређене категорије, аутор незаобилазно говори и о *категоризацији*, односно градијентности унутар категорије (*интеркатегоријална*) и међу категоријама (*интеркатегоријална градијентности*). Другим речима, појам градијентности је у тесној вези са примарним и ширим појмом категорије. Овај део књиге се одликује јасним, непретенциозним, на важним местима таксативним стилем, због чега може бити од изузетне користи свима који би желели да се упознају са проблемом категоризације посматраним из угла филозофије (Аристотел, Фреге, Витгенштајн, Расел) и когнитивне лингвистике, при чему В. Павловић брижљиво указује на разлику између когнитивне лингвистике у ширем (Чомски) и ужем смислу (тзв. *западна школа* чији су представници Лејкоф, Рос, Постал и др.). У оквиру другог приступа, аутор даје сажет преглед најважнијих радова Лабова, Рош, Џекендофа, а нарочито Ленакера и Лејкофа уз веома значајан осврт на разлике у разумевању истих појмова.

У оквиру засебног одељка сумирани су радови најзначајнијих страних и домаћих аутора у којима се градијентност доводи у везу са врстама речи, степену граматичности или се у њима пак начелно износи критика на рачун дискретног приступа језику. Аутор се нарочито задржава на методи анализе коју разрађују Кверк и група аутора у *A Comprehensive Grammar of the English Language* (1985), тачније на *вишеструкој анализи* заснованој на идентификовању извесних обележја (нескривених (*overt*) и скривених (*covert*) која могу бити потенцијална и трансформативна) која се табеларно дају приказати знаковима „+”, „-” и „?”. На основу њих је могуће дефинисати неку језичку *структуру* (како аутор преводи Кверков термин *sequence*), утврдити степен идентичности међу различитим структурама и утврдити нијансе, односно градијентност између различитих структура. Највећи значај и домет ове монографије лежи управо у покушају да се разради постојећи модел анализе који нуде Кверк и сарадници (али и неки други аутори), којим би се синтаксичко-семантичке нијансе могле формализовати и донекле измерити.

Последња целина теоријског дела поглавља пружа нам увид у проблематику конструкције *N1 V N2 to-inf. cl.* и њен третман у граматицима енглеског језика. Овај синтаксички образац познат као „акузатив са инфинитивом” могуће је посматрати као монотранзитиван, дитранзитиван и сложено-транзитиван. Управо то је тачка на којој се темељи наредно поглавље АНАЛИЗА, јер Павловић сматра да тројака класификација ове конструкције заправо крије далеко већи број прелазних семантичких типова.

У трећој глави аутор анализу прикупљене грађе врши према 9 синтаксичко-семантичких критеријума: 1) могућност пасивизације конструкције, 2) да ли је конструкција пример подизања објекта или контроле, 3) семантичка и граматичка постојаност конструкције када се изостави инфинитив, 4) низ *N2 to-inf. cl.* (не)може бити одговор на питање уведено заменицом *what*, 5) (не)могућност да се *to-inf. cl.* нађе у фокусу расцепљене реченице са *what*, 6) пасивизација низа *N2 to-inf. cl.* доводи до промене значења или бесмислености конструкције, 7) семантичка улога елемента *N1* је другачија од улоге ДОЖИВЉАВАЧ, 8) управни глагол има динамичко значење и 9) управни глагол захтева да се елементом *N2* упућује на свесно и разумно биће. Критеријуми су прилично хетерогени, али и релевантни јер рефлектују важне аспекте предметне конструкције који су најчешће појединачно предмет научних радова. Наведени критеријуми се потом примењују на прикупљену грађу која је класификована примарно према семантици управног глагола (укупно 14 група, при чему се аутор држи типова глагола формулисаних код Кверка и сарадника (1985)) уз ређу примену формалног критеријума, тј. у случају предлошких глагола са *for* (*aim for, crave for, hope for*) и вишечланих глагола, где су место нашли фразни, предлошки и фразно-предлошки глаголи (*bring ... up to, count on ... to, keep on at ... to, make ... out to*). Позитивна или негативна реакција појединачних група глагола на синтаксичке и семантичке критеријуме приказана је табеларно и означена симболима „+”, „-” и „+ -”. У пратећој дискусији се анализирају додатни и проблематични примери, појашњавају се синтаксичке могућности појединих глагола, нарочито оних који могу припадати двома групама, при чему се прихваћени ставови у англистичкој литератури потврђују или допуњују.

У четвртој глави се на основу претходне анализе закључује да границе између функционалних категорија (монотранзитивна, дитранзитивна и сложено-транзитивна) нису јасно одређене, те да се могу представити у виду скале, односно градијента. Док аутор на основу корпуса са лакоћом препознаје један пол градијента, а то су глаголи емоционалних стања и предлошки глаголи са *for* који припадају монотранзитивном типу конструкције и негативно реагују на све задате критеријуме, други пол је знатно теже одредити јер не представља идеалну супротност. Наиме, другу крајност градијента чини сложено-прелазни вид конструкције која се у неким својим својствима значајно приближава дитранзитивном одређењу, будући да на синтаксичке и семантичке

критеријуме одговара са мање или више негативних оцена. У ову групу су сврстани глаголи каузалног значења, глаголи модалног карактера којима се изражава дозвола, принуда и сл. (*compel, enable, entitle*), глаголи којима се изражава утицање на извршење неке радње (*bribe, commission, condemn, dare, encourage*), као и глаголи којима се уводи индиректна заповест (*advise, ask, beg*). Аутор се у овом делу осврће на проблемска питања у вези са овим „тентативним” моделом и предлаже други, прецизнији модел градијента који се наметнуо током истраживања мимо постављених циљева. Наиме, почетна класификација грађе се показала ограничавајућим фактором јер није успела да „ухвати” одређене групе примера које карактеришу заједничке синтаксичке и/или семантичке особине. Те подгрупе примера аутор је поново оценио према позитивном или негативном реаговању на задате критеријуме. Резултат је нешто другачији, и прецизнији, градијент, са групом глагола која учествује у монотранзитивном типу конструкције на једном крају, док другу крајност чине глаголи из неколико група који позитивно реагују на све критеријуме, а који се користе дитранзитивно и сложено-транзитивно. Средишњи део градијента дефинисан је укрштањем неколико критеријума, од којих су најзначајнији да ли су глаголи стативни или динамички, да ли је реч о подизању или контроли, као и да ли је пасивизација читаве конструкције могућа. Иако први резултат анализе не одговара постављеним циљевима, он указује на важност пажљивог одабира критеријума и њихових комбинација, те у том смислу служи као науч будућим истраживачима у овом пољу. Овом поглављу би знатно допринео графички приказ који би читаоцу олакшао визуелизацију градијента, јер велики број укрштених фактора отежава читање.

Наредни део се бави општим закључним разматрањима која се тичу унапређења метода анализе, квантификације резултата, примене градијентности у анализи језичког материјала, након чега се разматра могућа примена резултата у настави енглеског језика, састављању граматичких приручника, као и шири аспект употребе појма градијентности. Вредно је помена да аутор сам истиче да представљени резултати нису апсолутни и да би се применом другачијих критеријума засигурно могао конструисати другачији градијент.

Поред тога што се бави актуелном и на нашим просторима слабо обрађеном темом *фазичности*, књига Владимира Павловића као новину доноси метод анализе који се може применити у другим синтаксичким истраживањима, а прилагођавањем критеријума би се омогућило испитивање синтаксичке градијентности и у другим језицима. Монографија *Синтаксичка градијентности у енглеском језику* је написана разумљивим и систематичним стилем на научно утемељен начин. Иако резултати које нам пружа нису егзактни, она представља значајан подухват да се проникне у fine синтаксичке нијансе, због чега ће засигурно бити незаобилазно штиво стручњацима и добра основа студентима који се баве овим лингвистичким питањем.